

любовь и топлота презъ сърдцето на народа, за да го разбере и повърва въ спасителния зовъ къмъ човѣщина, истина и правда. Тръбва да хвърли въ обезвѣрената му душа лжчитѣ на новия день, чийто отблѣсъкъ зари хоризонта на мрачното днесъ.

И ето — учителътъ въ село — който е единствениятъ интелегентенъ тамъ — ще започне работата си въ читалището и кооперацията. Тѣ сж за сега първитѣ мѣста, кждето той може да работи за другитѣ, т. е. да развие своята обществена проява. Отъ тукъ той ще се помжчи да разкрие на колектива най-необходимитѣ за него практически цели, а следъ това да хвърли и искрици отъ духовно просвѣтление. Кооперацията ще притегли селянина, за да му помогне да се изтръгне отъ економическото робство. А читалището — ще го повика да му разкрие поне отъ малко благодатъта отъ науката и просвѣтата. То ще го направи човѣкъ, способенъ да твори собственото си благополучие и това на своя народъ.

Не ще бжде излишно да се повърнемъ назадъ въ миналото и си припомнимъ нѣкои нѣща отъ историята на българското читалище.

Не е случайно обстоятелството, че нашитѣ читалища се създадоха още преди освобождението. Презъ последнитѣ години на робството, когато се започна и засили възраждането на българския народъ, читалището се яви като естественъ и логически продуктъ на това време. Тогава българинътъ поиска да се добере до минимумъ условия за животъ, за да може да отхвърли игото на робството. Важно условие за това станаха читалищата, които трѣбваше да подготвятъ и подготвиха първитѣ ратници за двойната освободителна борба. Тукъ, въ читалищата, народътъ се поиздигна и можа да погледне малко по-далечъ отъ личнитѣ си нужди. Че наистина читалищата бѣха много нуждни и полезни, личи отъ факта, че само въ продължение на 20-на години (отъ 1856 год., когато се основа първото читалище въ гр. Свищовъ, до 1870 год.) се основаха навредъ изъ България и Македония около 150 читалища.

Нашитѣ читалища преди освобождението сж приличали много на сегашнитѣ въ селата и малкитѣ градове. Душата на читалището е билъ учителътъ, който е билъ и най-често неговъ основателъ. Това виждаме и днесъ. Той е челъ предъ събралитѣ се посетители получения вестникъ и е тълкувалъ всичко, написано въ него. По-късно четивото се замѣня съ чисто просвѣтни беседи. Следъ учителя се заемаатъ съ това и по-събуденитѣ граждани. Така се очертава и създава оная интелегенция, която повежда борбата за освобождението. Читалищата ставатъ центъръ на културния животъ. Редомъ съ това, читалищата имаха и друга страна — обществена и политическа. Въ тѣхъ българинътъ прави първата своя проява на общественостъ, тукъ той можа отчасти да се подготви за новия животъ следъ освобождението.

И, действително, читалищата изиграха достойно своята роля въ нашето духовно възраждане, въ борбитѣ за черковния въпросъ и въ борбитѣ за политическа свобода, не само защото приготвиха редица дейци, но и защото събраха въ себе си цѣлата разнообразностъ отъ обществени и частни интереси.

Следъ освобождението, обаче, тия огнища на просвѣта, па и на моралъ, почнаха постепенно да западатъ. Причинитѣ за това сж много. Българското гражданство се увлѣче по новитѣ задачи, които му представи новото време. Други организации дойдоха да замѣстятъ ролята